חשבון הנפש — ו) ענוה

ענוה פרק ו השתוקק תמיד ללמוד דעת מכל אדם להכיר חסרונותיך ולתקנם שעי"כ תלמד להסיח דעתך ממעלותיך. וממומין שבחברך: אהבת האדם את עצמו היא העזה שבאהבות שהטביעה הש"י בנפש הבהמית, ומתפשטת על גופו ועל צאצאי מעיו, ועל קניניו ועל כל שאר דבריו, עד שיש בה כדאי לדחות כל מיני רוחות מצויות של תאוה וצער, המתנגדים לו בעניני בריאות גופו וגידול בניו ושמירת קנינו. מכאן נולד הכבוד האמיתי שגם הוא מוטבע בחותם הבריאה המפותח בחכמתו ית', דהיינו שהאדם עשוי לשמוח כשאחרים נהנין להסתכל במעלותיו:

אלא שמדה זו דומה לכל שאר ההנאות המוטבעות באדם, שעיקר יצירתם היתה לתכלית מכוונת מאתו ית', אבל כשמפליגין בהם נעשים רוחות של סערה, שלא ע"פ חינוך הנפש המשכלת (סי' ד'). וסופן להשתעבד בנשמה היקרה ולכבשה לשפחה לתאותיה המלומדות, והן הן עיקר חריצותו של יצה"ר, ומן הכבוד הישר נעשית רדיפה אחר הכבוד, עד שנתעה להערים ולהמציא כמה מיני זייפנות ושקרים להטעות את הבריות, שימצאו בו מעלות בדויות שהוא נעור וריק מהם, ועכ"פ להתאות לרדוף אחר חברת בני אדם הקטנים ממנו בכדי להתעלם ביתרונו עליהם, ובדרך כלל להשתעשע ולעיין תמיד במעלותיו, ולגלות אפילו היותר קטנות שבמעלות עצמו, והיותר קלה במומין של חבירו, בכדי שימצא מקום להתגאות אפי' בחבורת אנשים גדולים שקטנם עבה ממתניו, עד שיכול להעיז ולהפקיר את פניו לכלמות ורוק: ד"מ מי שפניו מכוערות ביותר, ומרגיל עצמו לראות באספקלריא יום יום, עד שתגל נפשו לחזות ביפיו, או מי שקולו עב כגעית החמור והוא רגיל להשמיע לרבים, שסובר להנותם בנועם קולו ובאריבת זמירותיו, עד שמעצים עיניו אפי' כנגד המשחקים עליו בפניו, ויש מתענג להרהיב פה ולשון במקהלות, כדי להשמיע דברי שטותו, ולהכאיבם בגסות רוחו כמש"ה (משלי יד ג) בפי אויל חטר גאוה וגו'. וזהו ענין משחז"ל כל גיא שוטה, שאפילו מי שהרגשת גסות הרוח שלו חדודה כ"כ, עד שמתלהב בחרי אף כנגד מי שפוגע בכבוד עבדו, משתטה ויוצא מדעתו, למכור עצמו לכל הבזיונות והשפלות הללו ע"י גאותו:

ולמחלה זו צריך להתחיל החינוך בדרך הפוכה, דהיינו להרגיל עצמו להיות בולם את פיו בחבורות אנשים קטנים ממנו וכ"ש גדולים, ולהתחנך להוציא מהם מדבוריהם וממעשיהם ידיעות חדשות תמיד, לתועלת עצמו לתיקון מדותיו, ובדרך כלל לחנך א"ע להיות מהיר למצוא אפילו מעלות היותר קטנות שבחבירו, אלא שהן גדולות לגבי דידיה, ולהיות נבהל ממדות גרועות קטנות שחבירו מתגנה על ידיהן, כשנזכר שישנן גם בו, ומה גם כשאותה מדה גרועה הקטנה היא היא הגאוה עצמה: